

В. Ф. Калашников

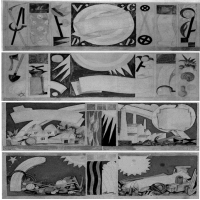
Агітпоїзд

АГІТПОЇЗД – спеціально обладнаний пересувний засіб, колектив якого проводить пропагандистську і культурно-просвітню роботу серед населення. Один із засобів масованої більшов. пропаганди, на яку партія не шкодувала коштів. Ініціатором створення А. був військ. відділ ВЦВК. У січні 1919 Президія ВЦВК затвердила розроблене за участю В. Леніна «Положення про агітпоїзди». А. склалися з вагона-театру (вагона-клубу), вагона-кінематографа, вагона-бібліотеки, вагона-книгарні тощо. У роботі А. використовувалися майже всі театр. жанри, випускалися газети, листки, плакати. За аналогією створювалися агітавтопоїзди, агіткульпоїзди, агітмашини, агітпароплави, трамваї-театри, кінотрамваї, агіттрамваї-балагани, агітвагони, агітмузеї, агітвози, агітклуби, автоклуби тощо.

Більшовики широко використовували пропаганд. можливості А. під час війни проти УНР та придушення повстан. руху на поч. 20-х рр. Серед А. були агітпоїзд ім. Жертв революції (створ. 1919 з ініціативи О. Коллонтай), вагон-театр ім. М. Подвойського (утвор. 1919 театр. секцією Нар. комісаріату у військ. справах), агітпоїзд ім. А. Луначарського (1919–20), 1-й військ.-пересув. фронтовий літ.-інструктор. поїзд ім. Леніна (1919–20), оформлений групою під керівництвом рос. художника Г. Нівінського (1920 здійснив 12 рейдів у прифронт. р-ни України, Пн. Кавказу, Сибіру). Діяли також агітпоїзд Нар. комісаріату освіти (1920); вагон-клуб з його театр. трупю при 104-му батальйоні оборони залізниць респ. (1920, Одеса); на Пд. Криму – агітпоїзд політуправління Пд.-Зх. фронту в складі двох вагонів-театрів. 1921 в Харкові сформовано агітпоїзд «Червона Україна», оформл. за участю [В. Єрмилова](#), [О. Хвостенка-Хвостова](#), [С. Прохорова](#), [О. Кокеля](#). Більшов. влада надавала пропагандист. роботі агітпоїздів в Україні великого значення, про що свідчить участь в ній голови ВЦВК [М. Калініна](#), голови ВУЦВК [Г. Петровського](#), наркома освіти [А. Луначарського](#), письменника [П. Тичини](#), композитора [К. Стеценка](#) та ін. Досвід тогочас. А. використано в роки 2-ї світової війни. У 60–80-і рр. формуванням А. займалися партійні, комсомол., профспілк. органи, товариство «Знання», музеї, упр. кінофікації, облспоживспілка, дирекція радіотрансляц. зв'язку тощо. До складу А. входили 2–6 агітмашин (радіовузол, пересув. кінотеатр, б-ка, автолавка, пункт добрих послуг побутокмбінату, концертно-театр. група тощо). У цей період до роботи А. залучали представників парт. і держ. установ, наук. співроб., лекторів, політінформаторів, працівників торгівлі та побуту, юрид. і мед.

консультантів, художників, профес. та самодіял. артистів. Розширення спектра «послуг» А. пов'язане з тим, що голослівна пропаганда вже не давала бажаного ефекту. А. систематично діяли в Київ., Дніпроп., Херсон., Микол., Черніг., Хмельн. обл. (іноді 6–10 А. одночасно) і були важл. ланкою компарт. пропаганди, розрахов. на найширші кола мас.

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Калашников В. Ф. За маршрутами агітпоїздів // Агітбригади на марші. К., 1982;
2. Тичина П. Подорож з капелою К. Г. Стеценка. К., 1982;
3. Агитпоезд «Комсомолец Украины» на ударных стройках республики. К., 1985;
4. Калашников В. Ф. До історії питання // Народний агітаційний театр в Україні 70–80-х рр. ХХ ст. К., 1998.

Бібліографічний опис:

Агітпоїзд / В. Ф. Калашников // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-42541>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).